

xabier lete aberriaren poeta kantaria/ alex gurrutxaga

[Elkarriketa Alex Gurrutxagari. Xabier Leteren heriotzaren 10. urteurrean](#)

(Oiartzun, 1944 - Donostia, 2010)

liburuetako gehienak ezin dira gaur egun eskuratu. Gabezia nabarmena da.

Hura poeta zen, eta Nafarroa, arragoa abestia edo Sinesten dut errezitatua bezalako piezak garaiko exijentzia politikoen gainetik daude. **Jendeak sumatu zuen hor poesia musikatua zegoela.**

Espresibitate izugarriko kantakera zeukan, eta horixe da, afinazio perfektuaren gainetik, musika popularraren giltzarrietako bat. konformagaitza eta perfekzionista. Etengabe, bizitza osoan aldatu zituen bere piezak. Jakina, **poeta kondenatua dago frakasatzera**: Zentzu estetikoan, berriz, Letek –eta, Letek bezala, garai hartako artista nagusiek– ezin zuen onartu politikaren menpe jarriko zen adierazpide artistikorik. Nire artikuluak Leteren ikuspegi etikoari heltzen dio. Gai konplexua da, baina saiatu naiz ideia oinarritzko zenbait ematen. Kanta bat? Langile baten seme. Iruditzen zait hor ikusten dela Letek nola lortu zuen herri honekin batera ibiltzea, herri honi hitzak jartzea; “Horretan badet bizi geraden herriaren antza”, zioen letrak, eta beharbada hala da

[Xabier Leteren poliedrikotasuna saiakeran bildu du Alex Gurrutxagak](#)

Asko errepikatu eta kantatzen dugu, baina gutxitan hartzen dugu denbora entzun eta erreparatzeko letretan. Hortik etorri da proposamena. Gonbidapen bat irakurleari esateko: 'Lete ezagutzen duzu, bere poema batzuk ere bai, goazen mahai gainean hitzegitera, sakontzera eta eztabaidatzera'» Hurbiltzeko garaian ikuspegi literarioa, politikoa eta soziologikoa eskaini du eta, nola ez, filosofikoa». Leteren obra doa Euskal Herriaren urratsen oso modu paraleloan; eta uste dut Leteri buruz hitzegitea badela gutaz hitzegitea. *Euskalerrin nerea, ezin zaitut maite, baiña nun biziko naiz zugandik aparte. Bere figuraren ezaugarrietako bat da jakin zuela deserosoa izaten euskaldunentzat. Ari denean Euskal Herriaren alde edo kontra ari da barrutik, eta askotan deserosoa denean deserosoa da ari zaigulako anai arreboi bezala egiten, abertzaletasunaz ari denean abertzaletasunetik ari da» Hori da intelektual bati eskatzen zaiona»,*

NIRE OHARRAK:

xabier lete 2008tik 2010era bitartean eman zituen errezitaldietan lehena izan zen hura beste batzuk etorri ziren ondoren. beti betetzen ziren aretoetan

biografia baterako lehen oharrak

hain zuzen amaren aldetik nola aitaren aldetik **familia abertzalea** zen leterena eta horrek eragin zuzena izan zuen bere heziketan eta pentsamendu etikoan

hasieran gaztelaniaz hasi zen eta laster euskeraz **gabriel arestiren eragina** funtsezkoa izan zen hizkuntza aldaketa horretan

lekuonaren etxean **literaturaren eta artearen munduekiko interesa** bereganatu zuen lete

eta ikusten nuen publikoa **bertsolarien** aurrean oso errespetu handiz entzuten eta horrek asko hunkitu ninduen eta oso eragin handia izan zuen nigan

bertsolaria zen oteizaren arabera euskal artista gorena oteizaren aurretik intuizio bera izan zuen arestik eta gerora baita atletek ere

antzerkia eta artikulugintza

1964an **zeruko argian** kolaboratzen hasi zen gasteiz izeneko saioan ramon saizarbitoria eta iñaki Beobiderekin batera

poesiaren esparruko leteren **abiatze literarioa 60ko hamarkadaren** erdi aldera koka dezakegu

1965ean **ezdok amairu** taldea sortu zen

josanton artzek lehen emanaldi hartan esan zion: hi xabier hain gaizki kantatzen baduk kriston exitoa izango duk.

es dok amairuren bidea 1972an eten zuenatik bakarkako bidean jarraitu zuen 78 era arte

kontua da iriondoren figura bazterrean geratu zaigula eta zintzo jarrita pentsatu beharko dugu zer gertatu zen haren horrelako kantari batek musikagintza utz zezan

ibon sarasolak bere euskal literaturaren historia adierazi zuen xabier leteren poesian **harri eta herriren** espiritu herrikoaren jarraitzailerik zuzenena.

gisa berean leteren poemak zilhegi da **altzateko jauna** eta sinismen berriaren arteko dikotomia egoera garaikidera estrapolatzea. beste behin baztanen azaleratzen zaizkio poetari antziñako herriaren santuak eta hartan aurkitzen du bakea

lehen disko bietan kantaera gordiña zen leterena guitarra soilik lagunduta **mezu politiko sozial argia** zeuzkaten abestiak ziren gehienak

handia da ere salvador espriuren eraginez leteren obra eta oso nabaria da herriaz ari garenean

esencia ukapena da **existentzialismoaren** oinarritzko ideia eta batez ere jainkoaren ukapena

beharbada poemaren **zirkulartasuna** hobeto egiten du bat poemaren ideia nagusiarekin hartuko gaituen lur horietatik landare berriak sortuko dira

1968ko mugimenduan derioko apaiztegiko hainbat ikaslek elizaren hierarkiaren kontra mugitu zen eta okupatu zituzten apaiztegiak burgosen epaitu zituzten apaizak eta zamorako apaiz kartzelara bidali korronte berri zaion izen ezagunenetako bat **teihard de chardin** jesuitaren nada

existenzialismoa dago modan filosofia eta literaturan, marxismoa borroka sozial eta politikoa

bigarren poema liburua

liburuann nabaria da oraindik esperimentalismoaren eragiñak

hirurogeita hamarreko hamarkadaren hasieran **poesia sozialaren indarra behera** zetorren

poesia soziala atzean utzita leteren poesiak gizarte-arazoak gogoeta existencial eta kezka erlijiosoa batera lantzen ditu

hauts hartatikan leteren obran aldaketa gehien jasaten dituen poemetako bat izarren hautsa da

naferroa arragoa estatua berriaren inguruko diskurso espliziturik es dago baieztapen ideologiko ebidentziarik **lurraldea dago erdigunean**

halakoak informacion y turismo la testu xuritua bidali eta gero zuzenekoan atera gordean zeuden gatz eta piperra
barne zaurituak eta izatearen kontraesanak erakusten zituzten bertsolariak estimatu zituen **xalbador eta lazkaio txiki** adibidez

lore bat zauri bat 1978 tonu orokorrari dagokionez ordurarte ondutako disko ilunena izan zen batez ere bi gairen inguruan bilbatua **heriotza eta aberria**

letek berak bere baitan zegoen zerbait sumatzen zuen xalbadorren figuran horrela poeman azaleratzen diren ideia nagusi guztiak izan daitezke xalbadorrenak baina oroz gain letek bere buruari begira esanak dira

xalbadorren heriotzean bilduta daude bere poetikaren **elementu nagusiak hau da aberria euskal lurraldea eta paisaia lirikaren garrantzia ahozko tradizioa eta bertsolaritza heriotzaren gaia eta eta osteko argiaren itzaropena maite izandakoen nostalgia.**

biografia baterako bigarren oharra

leteren bizitzan eten handi bat gertatu zen 1978an

ETAren indarkeria gaitzetsi eta 1980an 33en manifestua sinatu zuen
hurrengo hamar urteetan etzuen ezer argitaratuko

giroa es baitzegoen poesiarako banderen garaiko abestiak aldarrikapenez josita egon ohi ziren

lete poesia burges dekadentea kritikatzeko du baita errealismo sozialistaren ildo ere amaieran sintesi gisa nolabait **artearen autonomiaren alde posizionatzen da**

batzuetan haserretu egiten nintzen baina hori entzuleek oso gaizki hartzen zuten eta kantari lagun batzuek ere bai beraz egun batean pentsatu nuen **aguanta zaitzatela zuen ama santisimak**

muga aldizkariaren inguruan izan zen asmoa argia zen etaren indarkeria gaitzestea

herri batasunak manifestuaren aurkako jarrera hartu zuen: estos treinta y tres intelectuales se han vendido totalmente a los planes de la burguesia que persiguen como objetivo la destrucción de euskal herria

poemaz poema **euskal infernuaren mailak** señalatzeko ari zaigu espiral itogarrian errukirik eta profesionalak elkarrekiko bekaizkeria senide arteko gerrak

kantu itogarria da urrats desbideratuak euskal epika borrokaldiaren kontrakoa

eun da berrogei ta amabi poeta bat politikan
hamarkada honetako (1985)jarduera publiko eta politikoa **gaitzarekin ordaindu zituen**

antillak zintzilik daude leteren habanera amaika bider entzun duen askok es du jakingo beharbada letraren jatorria ez dagoela kantuan bertan baizik eta **1981eko urrats desbideratuak poema liburuan**

leteren azken poesian bereziki handia da **cesare pavese italiarraren eragiñak** irudietan motiboetan eta baita errealismo sinbolikoa deitzen den ikuspegian ere 169

leteren ustez pio barojaren poemetan badago zerbait oso interesgarria erretratatzeko baitu bere izate osoa eta bere bizitza eta bere esperientziak eta bere zinismoa eta bere samurtasuna eta bere izate guzia 172

kantua berez da sorkuntza bikaña emozioen bidezko komunikazio kolektiborako

horretan zegoen leter berak esan zuenez aitarengan preziatzen zuen elementuetako bat **lan ongi egitearen helburua sakonetik bizitzen zuen** 181

elite intelektual bat izan zen eta bost oinarritzko elementu frogatuz hori gutxienez lehena bere ideiei leial izatea, bigarrena zenbait gertaera haren aurrean iritzia garbi azaltzea hirugarrenak aldaketarako berriak proposatzea laugarrenak iritzi-sortzaile bilakatu izana eta bosgarrena etika politikaren eta ideologiaren gainetik jartzea 184

zentzu antzaldatuaren poemategia

sail bakarrean antolaturiko 41 poemak osatzen dute liburua ni poetikoaren jarrera nagusia kontenplaziozkoa

leteren aberriaren kontzepzioak arestiren **etxearen defentsak adieraz zezakeen utopiaren defentsatik urrun nekea erakusten du**

hurbil iragana 1992

disco honetako kantu gehienak lehendik grabatu eta argitaratu ziren eta bilketa eta berritze lana egin zuen egileak

koldo izagirreri esker jakin zuen publiko zabalak ordurako euskaingintzaren esparruan jende asko bazekiena eta isildu zuena xabier leteren zentzu antzaldatuaren poemategia eta biziaren ikurak liburuetan hainbat poema daude beste poeta batzuk ebatziak 198

mikel hernandez abaituak 50 euskaltzale inguru bidaltzen dio mezu bat leteren plagioa salatuz

urte asko lehenago lete ukatu egin zion izagirreri bere antolatze baimena

horrek esan nahi du orobat eztagola elementu testualak plagioak ezkutatu edo testuen itzulpen izaera disimulatze

nire iritzia: gauza bat da entrenatzea eta bestea entrenamenduko sarrera partidako haren prezioan saltzea hor sartzen da plagioa eta hori onartezina iruditzen zait

zeruko jardinetan zerurikan bada

gai horien formulazio poetikoan naturaren elementuak oso presente daude zuhaitza txoriak uda-gau belazeak etabar

gizakiaren jainkotasun erbesteratua ordurako kantagintzaren bidea 42 mila batean rainer maria rilke poeta alemaniarraren orduen liburu poema zenbait itzuli eta errezitatu zituen

det naiz onartu zuen bat maisu alemaniarraren obrari zion maitasuna

egunsentiaren esku izoztuak 2008

liburuaren gai nagusia existencia etaren amaiera dira

eta azken atalean presentzia handia dauka hiru urte lehenago hildako lourdes iriondoren figurak

azken liburu honetan iman ol larzabali eskaini zion omenaldi poetikoa

atentzioa ematen dit haien balorazio kontrajarriak egin dituzten bernardo atxagak eta koldo izagirrek leteren azken poesia eta obra poetikoak oro har

baña lurraldearekin harremanetan jartzeko modu bat ikusten du lete paveseren obran lurraldea bizitzeko era bat beraz animatu eta poesia eramateko bide bat eremu konkretu ezagunek hasierako indarra bereganatzen dute oroitzapen eta sentimendu pillatzen ideietan

euskal herri hezeko errealitatea eta nafarroako lautaden argi amestua dira letek aitortzen duen dikotomiaren bi espazioak

3. maitasuna

poetaren arabera hiru maiztasun faseei buruz hitz egin liteke maitasuna hasieran erakarpen bat izango litzateke liluratik sortua, ondoren bigarren maitasuna askotan etortzen da zoritxarrez urradura dena, amaitzeko maitasun osoen ere iritsiko ginateke iada urratu ezina dena harreman berreraikia

lourdes iriondo jada glorifikatua zegoelako ideia lagun batek eman bide zion eta ideia hori islatua geratu zen azken poemetan maitea argitan legokeelako eta itzalpean aldiz poeta bera

basoilarrak kantatzen dizu iratiko basoan nik askotan pentsatu izan dut aberria nonbait baldin badago gehiago nahiz ideologietan es politikoen erranetan averia musika eta kantu txar hauetan dagoela hor sentitzen gara ni behintzat kokatuak eta kohesionatuak eta paisaia bat ikus genezake .